

شیوازی لابرندی د ناخفتنا خه‌لکی دهوکیدا

جهان غیاث محی، سلیمان هشیار محمد، زیمار سعداالله محمد
پشکا زمانی کوردی، کولیژا زمانان، زانکویا دهوک، ههریما کوردستانی-عیراق

((میژوویا وهرگرنا فه‌کولینی: 11 چریا دووی، 2020، میژوویا ره‌زامه‌ندیا به‌لافکرینی: 10 کانوینا دووی، 2021))

پوخته

نه‌ف فه‌کولینه هه‌وله‌که بۆ دیارکرنا نه‌وان لابرندان، نه‌وین د ناخفتنا خه‌لکی دهوکیدا بکاردهین، کو تیدا شیوازی لابرندی د ناخفتنا روژانه‌دا و نه‌و لایه‌نین گریدا ب زمانیه‌هه‌هاتینه به‌حسکرنا و مه‌یه‌ست ژ نه‌جامدانا لابرندی چیه و چاوا لابرند د ناستین زمانیدا دهیته رویدان، هه‌ژێ گوتتییه د ناخفتنا روژانه‌دا چاوا نه‌م لابرندی بکاردهین. د نه‌فی فه‌کولینیدا نمونین زیندی ژ ناخفتنا خه‌لکی دهوکی هاتینه وهرگرتن. هه‌روه‌سا به‌حسی لابرندی د ره‌وانبیزی و هونهرین ویدا هاتیه‌هه‌هاتینه کرن، کوچاوا لابرند هه‌ده‌ک زانیاریان فلتنه‌دکه‌ت و چ په‌یوه‌ندی ب نابوواریا زمانیه‌هه‌یه و زیده‌باری رونکرنا و شروفه‌کرنا چه‌ندین دیاردین دیتیرین زمانی، کو په‌یوه‌ندی ب لابرندییه‌هه‌یه.

کلینین فه‌کولینی: لابرند، شیوازی لابرندی، ره‌وانبیزی، زمان، ناخفتنا روژانه.

پیشه‌کی

ژ ناخفتنا روژانه یا ده‌فهره‌دهوکی هاتیه وهرگرتن.

- گریمان و پرسیارین فه‌کولینی:

ئارمانج ژ نه‌جامدانا نه‌فی فه‌کولینی، ب ده‌ستقه‌هینانا به‌رسقا نه‌قان پرسیارین ل خواریه:

1- ئایا لابرندا ناخفتنی د هه‌می ناستین زمانیدا دیاردیته؟

2- ئایا لابرندا واتای د هونهرین ره‌وانبیزییدا چاوا دهیته دیتن؟

3- ئایا لابرند د ناستی رستیدا د که‌ره‌ستین سه‌ره‌کی و نه‌سه‌ره‌کیدا ب چ شیوه‌یه؟

4- ئایا چ په‌یوه‌ندی د ناقه‌ه‌را لابرندا ناخفتنی و نابوریکرنا زمانیدا هه‌یه؟

5- ئایا کرده‌یین ناخفتنی چ په‌یوه‌ندی ب لابرندییه‌هه‌یه؟

6- ئایا لابرندی ره‌هه‌نده‌کی پراگماتیکی هه‌یه؟

- پشکین فه‌کولینی:

سه‌ره‌رای پیشه‌کی و نه‌جامان فه‌کولین ژ دوو پشکین سه‌ره‌کی پیکده‌هیت، پشکا

لابردن و هه‌کو دیارده‌یه‌کا نه‌ده‌بی و زمانی دهیته نیاسین، لابرند ریکه‌کا سه‌ره‌کییه بۆ دروسبوونا ره‌وانبیزی و هونهرین وئ، دیسان لابرند شیانین زمانی دیاردکه‌ت و نه‌گه‌ره‌که بۆ سه‌ره‌هلدانا دیارده‌یا وزه‌ب هه‌روه‌نه‌دان و نابوریکرنا د زمانیدا. بکارهینانا لابرندی د زمانی روژانه‌دا بۆ گه‌له‌ک مه‌ره‌مان بکاردهیت، هه‌ر د چارچوئی نه‌فی چه‌ندییدا، نه‌ف فه‌کولینه ب نه‌فی ره‌نگی ل خوارئ هاتیه‌هه‌یه دابه‌شکرنا و دارشتن.

- ناقونیشانی فه‌کولینی:

نه‌ف فه‌کولینه ل ژیر ناقونیشانی (شیوازی لابرندی د ناخفتنا خه‌لکی دهوکیدا) هاتیه‌هه‌یه داریتن.

- سنوور و ریبارا فه‌کولینی:

نه‌ف فه‌کولینه ل دویف ریبارا و هه‌سفی شروفه‌کاری هاتیه‌هه‌یه نه‌جامدان، کو تید مفا

د بواریی (زمان) یدا وهر بگرین دبیین، کو سهره‌کترین و تایه‌تمه‌ندترین کهره‌سته‌یه، کو مروقی ژ زینده‌وه‌رین دیتر جودا دکه‌ت و هوکاری سهره‌کی گه‌هاندنییه د ناقه‌را تاکه‌که‌ساندا)، (سه‌عید، 2010: 5). هس وه‌کو مه‌ بهری نوکه‌ نامازه‌ پیدای، کو لابرډن ئیک ژ بنه‌مایین سهره‌کی یین شیوازیه و ئه‌ف بنه‌مایه‌ دابه‌شی سی جورین زمانی یین جیاواز دبیت، یا ئیک زمانی سروشتی (معیاری)، کو ئه‌فه‌ یاسایه و د میشکیدا هه‌یه، یا دووی زمانی ئاسایی (ئاخفتن)، کو خه‌لک روژانه‌ پی دئاخفن، یاسایی زمانی (تایه‌تی نفیسینییه)، کو زمانه‌کی پری داهینانه‌ جیاوازه‌ ژ هسردوو زمانین (معیاری و ئاسایی)، چونکی لابرډن د زمانی ئاسایدا ئانکو د ئاخفتنیدا (دبیته‌ ئه‌گر، کو مروق وزه‌یکا کیم بکاربه‌ینیت و واتیه‌کا زوور بده‌ت و وه‌گری ئه‌ف چهنده‌ پیخوشه‌ ب مهرجه‌کی، کو نه‌هیلانا په‌یقه‌کی یان به‌شه‌کی رستی نه‌بیته‌ ئه‌گرئ شیواندا و اتایی)، (خه‌یل، 2012: 77).

که‌واته ((ل ده‌می به‌حسی لابرډنا ئاسایی ده‌یته‌کرن پیدقییه‌ ئه‌و چهنده‌ به‌رچا‌ف ببیت، کو د زمانی روژانه‌دا لابرډن هه‌نه‌ و هس لابرډنه‌کا ئاسایی ده‌لاله‌تین نی په‌یداناکه‌ت))، (جمیل، 2014: 95).

ئانکو ئه‌م دشین بیزین هس لابرډنه‌کا ئاسایی و مه‌به‌ستا ئاخفتنکهری کورتیرییه‌ د ئاخفتنیدا هسروه‌کی د پیناسه‌کرن لابرډنیدا بو مه‌ دیار دبیت کو:

- لابرډن: بریتیییه‌ ژ ده‌رکه‌فتنی و ده‌ربرینن به‌ر به‌لا‌ف ب ریکا تیکشکاندا یاساین ریزمانی.

- لابرډن: ده‌رکه‌فتنه‌ ژ شیواز و ریکین ده‌ربرینی ئه‌وین د زمانیدا ره‌نگه‌ده‌دن، کو دچیه‌ د خانه‌یا شاشینن به‌لا‌ف و په‌سه‌نددا، (دزمی، 2012: 111).

ئیک هاتیه‌ ته‌رخانکرن بو (لابرډنی و پیناسین لابرډنی و ئارمانجین لابرډنی، ره‌ه‌ندئ سینتاکسی و سیمانتیکی و پراگماتیکی لابرډنی، ئه‌وکه‌ه‌ستین ده‌ینه‌ لابرډن د ئاخفتنیدا...). پشکا دووی، هاتیه‌ ته‌رخانکرن بو (لابرډن د چهندینیدا، لابرډن د هونه‌رین ره‌وانبیزیدا، لابرډن وه‌کو فله‌رکرن زانیاریان، لابرډن وه‌کو ئابووریا زمانی...).

پشکا ئیک: شیوازی لابرډنی

1-1 شیوازی لابرډنی:

لابرډن ئیکه‌ ژ بنه‌مایین سهره‌کی یین شیوازی، کو زانیین شیوازی گرنگه‌کا مه‌زن پیدایه‌ هنده‌ک ژ ئه‌وان زانیان ب ناقی (زانستی لابرډن) ئ ناقریه‌، لابرډن دبیته‌ ئه‌گرئ په‌یدابوونا جوانکارییی د زمانیدا دیسان جوداکرن زمانی ئه‌ده‌بی ژ زمانی روژانه‌، ژیانا مروقی به‌رده‌وام یا د گوهورین و پیشقه‌چوونیدا، بیگومان مروق به‌شه‌که‌ ژ ئه‌فی جیهانی، له‌ورا مروق د هه‌می بواریین ژیانیدا پیدقی ب گوهورین و پیشقه‌چوونیه‌. واته‌ ئه‌م دشین بیزین، کو لابرډن دیارده‌یه‌کا گشتیا مه‌زنه‌ و هس ژ که‌فتدا هه‌بوویه‌، چونکی هس ژ ده‌ستینکا دروستبوونا جیهانی ب ئه‌فی ره‌نگی نوکه‌ نه‌بوویه‌، به‌لکو گوهورین ب سه‌ردا هاتینه‌ و ئه‌ف گوهورین و لابرډنه‌ راناوه‌ستن و هس ده‌رده‌وامن ئانکو (لابرډن چه‌مه‌که‌کی نه‌یی جیگیره‌ و په‌یوه‌ندی ل گه‌ل چهندين لایه‌ن و چه‌مکین جوراوجورین دیترژی هه‌یه‌)، (احمد، 2013: 4).

د شیاندایه‌ بیزین (مه‌به‌ست ژ لابرډنی گوهورینا تشنن مشه‌ و به‌ر به‌لا‌فه‌ د هه‌می بواریین ژیانیدا هس وه‌کی بواریین (ئاینی)، ره‌وشتی، داب و نه‌ریت، سیاسه‌ت، ئه‌ده‌ب، زمان... هتد). ئه‌گر ئه‌م لابرډنی

2-1 نارمانجین لابرډنی:

ب شیوه‌یه‌کی گشتی لثم دئ نارمانجین لابرډنی د چهند خاله‌کاندا دیارکین، لهوری نه‌قین ل خارینه:

1- نیک ژ نارمانجین لابرډنی لهور، مفا گه‌هاندنه ژ ناخفتنکهری بو گوهداری.

2- بکارهینانا لابرډنی ل دهف ناخفتنکهری، بکارهینانا وزه‌یه‌کا کیمه ژ بو سفکرنا ناخفتنی و وهرگرتنا واتایه‌کا زوره ژ لایئ گوهداری و گوهداری لهور چهنده پیخوشه، کو نه‌بیته لهوری شیواندنا واتایی ناکو (ل به‌چاڤ وهرگرتنا واتایا بابتهی لهورا ناخفتنکهری و گوهداریدا، کو ب لهوری شیوه‌ی لهور لابرډنه نه‌بیته لهوری شیواندنا واتایا بابتهی)، (سعدالله، 2017: 32).

3- نارمانج ژ بکارهینانا لابرډنی به‌زاندنا به‌مایی هاریکارینه لهورا واتا ژ لهنجامی لهوری به‌زاندنی ده‌سفته‌دهیت، کو هملگری واتایه‌کا نه‌ناسایی و نه‌فهره‌نگی و تایه‌تییه، (علی، 2011: 132).

4- ب شیوه‌کی گشتی لابرډن دروستکرنا کاریگریه‌ی ل سهر گوهداری، داکو گوهدار ب لهوری شیوه‌ی تیگه‌هیت لهورا، کو مه‌به‌ستا ناخفتنکهری ل سهر، ناکو یا لوژیکیبیت و د مه‌به‌ستا ناخفتنکهری بگه‌هیت.

5- لابرډن زالبوونا په‌قین فهره‌نگیه‌ی ل سهر واتایا فهره‌نگی د زمانی ناساییدا، (دزمی، 2012: 118).

بو نمونه: په‌یفا (هه‌یفا) دوو واتایا ددهت لهوری:

أ- ب واتایا هه‌یفا ب خوه ده‌ییت، (په‌یفا فهره‌نگیه).

ب- ب واتایا جوانی یا لافره‌تی ده‌ییت، (واتایه‌کا فهره‌نگیه).

6- دیسان نارمانج ژ لابرډنی لهور، کو دووباره نه‌بوونا کهره‌ستین رسته‌ی دا نه‌بیته

لهوری بیزاریییا خوانده‌قانی یان گوهداری، (سالج، 2016: 7).

1-3 ره‌ه‌ندی سینتاکسی و سیمانتیکی و پراگماتیکی لابرډنی:

د ناستین سینتاکس و سیمانتیک و پراگماتیکیدا لابرډن تیدا دروستدبیت و ههر ناسته‌ک ب شیوه‌یه‌کی لابرډن تیدا رولی خوه دبینن ب مهرجه‌کی، کو کاریتیکرنی نه‌که‌ته سهر واتایا وی. ل خوارئ دئ هه‌ولده‌ین ههر نیک ژ لهورا ناستان به‌حسبکین، کا ب چ شیوه لابرډن رولی خوه تیدا دبینیت.

1-3-1 ره‌ه‌ندی سینتاکسی یی لابرډنی:-

پیکه‌یئ سینتاکسی ژ پیکه‌یئین ریزمانا به‌ره‌مه‌یئان و قه‌گوه‌استنی، کو پیکه‌یئ سهره‌کیی به‌ره‌مه‌یئانیه، (زکریا، 1983: 61). رسته پیکه‌ه‌ته‌یه‌کا گرنج و پر به‌ایه و ره‌گزه‌کی گرنج یی ناخفتنییه، کو ههمی زمانان ده‌ستوره‌کی ریزمانی تایه‌ت بخوقه هه‌یه، واته ب لهوری یاسای کهره‌ستین ریزمانی ریزدبن، کو جیاوازه ژ یاسا و ریزکرنا ریزمانیا زمانه‌کی دیتر بو نمونه: سینتاکسا رسته‌یا زمانی کوردی ب شیوی (SOV) واته (بکهر، به‌کار، کار) گه‌له‌ک جاراند ناخفتن و گوتنن ناساییدا لهور یاسایه ده‌ینه به‌زاندن و ده‌ستکاری د ریزبوونا لهورا ده‌ینه‌کرن، واته پاش و پیش‌نخستن د لهورا کهره‌ستاندا ده‌ینه‌کرن، یان چاوا بقیت ب لهوری شیوه‌ی رسته ده‌ینه‌داریتن، کو ژ لهنجامی لهورا گورانکاریان (لابردن) دروستدبیت ل قیری مه‌به‌ستا مه‌ریزبوونا کهره‌ستان ریزبوونا نازاده و تیکدانا ریزبوونا لهورا لهوری ریزمانیا لهورا په‌یقان ناگوه‌وریت، به‌لکو ب تنی مه‌به‌ست پی دوپاتکرنا لهورا.

به‌زاندنا یاسایین ریزمانی ناستی ژ ده‌رغه یی زمانی بخوقه‌دگریت نه‌ک ناستی ژیری واته لابرډن د ناستی ده‌رغه‌دا

ئاستی سیمانتیکی وهکو ههمی ئاستین دیتر رۆل و گرنگییا خوه د پیکهینان و ئاخفتنا ئاساییدا ههیه ب تاییهت ژ لایئ دروستبوون و پهیدا بوونا لابردين و اتایی، ئانکو ئەم دشیین بیژین، کو ((واتاسازی ئاستهکی زمانیه و گرنگییهکا تاییهت د شلوقهکرنا لایهنهکی زمانیدا دبینیت، ئەفجا جهی ئەفی زانستی د ناف بازنی فهکۆلینا زمانیدا ههیه))، (عهلی، 2015: 12). ئانکو سیمانتيك (بوارهکی گهلهك چالاکه ههتا ئەوی رادهی، کو لابردينا تهومژی ژ ئەگهري سهرپنچیکرن و بهزاندنا یاساین نافخوین و اتایی نهبيت، بهرچاف نابیت یان ناهيته بهرچاقرن)، (کانهیی، 2009: 117). لابردينا و اتایی بهر و قازی لابردينا سینتاکسییه، چونکی د لابردينا سینتاکسیدا لابردين ژ لایئ روخساریفه بهرچاف دبیت بیی کو هیچ گوهورینهک د واتایا ئەوی رستیدا بهیتهکرن بهلی، د لابردينا سیمانتيکیدا لابردين نافهروکا و اتایی بخوقه‌دگریت بیی کو گوهورین د روخساریدا بهیتهکرن. بۆ نمونه: - پيشمه‌رگه وهکو شیرانه.

پهيوه‌ندی ب روخساریفه ههیه و کار ل سهر نافهروکا بابهتی ناکهت و ژ ئەفی لاییه دبیته شاشییا ریزمانی، (سه‌عید، 2010: 12). ئانکو ئاخفتنکهر ((ههولدهدات له ریگهی گورینی ریزبهندی کههستهکانی رستهی زمانی خوکار ل زمانی خوکار لابات و بهوش لابردينی رسته‌سازی رووده‌دات))، (کانهیی، 2009: 33).

ههر کههسته‌یهکی سه‌ره‌کی رستی پیدفی درستا بنجیدا یی هه‌ی و ریزبوونا پیکهینین و ئ ل گهل ریزبوونا به‌ره‌تیا رستان د زمانیدا وه‌که‌فه، به‌لی سه‌پاندنا یاساین فه‌گوه‌زانتی یین ب ئاره‌زوو ل سهر رستا بنجی، دبیته ئەگهري لابردين یان زیده‌کرن یان جه‌گوه‌ورینا پیکهینین رستی ل دويف جورئ و ئ یاسایا هاتی سه‌پاندن، بۆ نمونه:

- دلشادی دوهی رومانهک خواند.
- دوهی رومان خواند. (لابردن)
- دوهی دلشادی رومان خواند. (جه‌گوه‌ورین، جه‌ختکرن)
- دلشادی دوهی رومانهکا، نی خواند. (زیده‌کرن)

1-3-2 ره‌ه‌ندی سیمانتيکیی لابردينی:-

شیر

ب واتایا هیزی و ویره‌کی

ب واتایا گیانه‌مه‌ر

واتایا فه‌ه‌ه‌نگییا په‌یفی بریتیه ژ واتایا هوشه‌کییا په‌یفی و ئەو واتایا کو د گهل په‌یفی دیترا دروستدکته، (دزمیی، 2012: 119). چونکی پیدفیه واتایا مه‌به‌ست د ده‌رو به‌ریدا ل گهل واتایا فه‌ه‌ه‌نگی بگونجیت و پیشتر جفاک ل سهر ئەفی واتایی ریکه‌قنبیت، چونکی واتایا مه‌به‌ست

ل قیری په‌یفی (شیر) دوو واتایان ددهت یا ئیکی ب واتایا گیانه‌مه‌ر که د ژیانا رۆژاندا هه‌ست پی ده‌يته‌کرن و یا دووی ب واتایا هیزی و چاف نه‌ترس و ویره‌کی ده‌یت.

هه‌روه‌سا لابردينا و اتایی بهزاندنا واتایا فه‌ه‌ه‌نگیه بۆ گه‌ه‌شتن ب واتایا مه‌به‌ست،

1-4-1 نەو کەرەستین دەهینه لابرډن:-

1-4-1-1 لابرډنا بکەری:

ئیک ژ پیکهینین سەرەکیین رستییە ئانکو (نەو گرینا نافییە نەو ئیکسەر دکەفیتە بن دەستەلاتا رستئ، هەر وەسا پیکهینەکی سەرەکیی رستییە ژ بەرکو چ رستە بیی بکەر د زمانئ کوردیدا نوینن ئەم هەندەک جارن کەرەستین دیژئ ب بکەر ددانین ژ بەر ئەفئ چەندئ ئەم دشینن سئ جورین بکەران بەحسبکەین)، (مجد، 2012: 45).

لابرډنا بکەری ل دویف ئەفان هەرسئ جوران دیار دبییت دەمئ بکەرەک د ناڤ کەرەستئ رستیدا د دەور و بەرەکی دیار کردیا، دەهیتە لابرډن ب ئەفئ شیوی ل خوارئ:

1-1-4-1-1 لابرډنا بکەری راستەقینە (بکەر)

-(Logical Subject):

بکەری راستەقینە نەو جورئ بکەرییە ((ئەوئ ب خوە ب کاری رادبییت)) (ئەحمەد، 2012: 42).

بۆ نمونە:

1- قیان هات.

2- هات.

د رستا ئیکیدا پهیفا (قیان) بکەرەکی راستەقینە و پهیفا (هات) کارە. د رستا دوییدا بکەری راستەقینە کو ئیک ژ کەرەستین رستئ یین سەرەکییە، هاتیه لابرډن د دەور و بەرەکی دیار کردیا بی کو هیچ گورانکاریەک د واتایا ئەوئ رستیدا د ناڤسەرا ئاڤتەنکەری و گوهداریدا دروستبییت، چونکی پێشوەخت بابەت د ناڤسەرا ئەوان هەردووکاندا یئ روھن و ئاشکرایە.

1-1-4-1-2 لابرډنا بکەری ریزمانی (بکار)

-(Grammatical Subject):

بکەری ریزمانی ((ئەو بخوە بکەر نینە، لئ د ریزمانیدا ئەرکئ بکەری دبیینت))، (ئەحمەد، 2020: 122)

ژ دەور و بەری دەهیتە وەرگرتن ب ئەفئ چەندئ (واتایا هوشەکی + واتایەکا زیده کو دکەفیتە سەر واتایا هوشەکی)، (ه.ژ: 20)

1-3-3-3 رهه‌ندئ پراگماتیکیی لابرډن:-

پراگماتیکی گریډای چوار بنەمایانە، (ئاڤتەنکەر، گوهدار، بابەت، دەور و بەر)، کو ب ریکا ئەفان هەر چوار بنەمایان د شیاندایە کریارا پهیوهندیکرنئ د ناڤسەرا ئاڤتەنکەری و گوهداریدا دروستبییت، (عەلی، 2014: 35-36). ئانکو لابرډنا رهه‌ندئ پراگماتیکی د ئاڤتەننا رۆژانەدا گریډای ئەفان هەر چوار بنەمایانە ب ریکا ئەوئ مەبەستا ئەوا، کو ژ دەور و بەری دەهیتە وەرگرتن، کو ئەوژئ واتایا ژ دەرڤە و واتایا پهیڤئ و رستییە، کو ب راستەخو دەهیتە لابرډن، لەورا پیدقییە زانیاریین پێشوەخت هەبن بۆ تیگەهشتنا ئەفئ جورئ واتایئ، چونکی هێما وەسان دەهیتە دەر برین ب زیده‌کرنا واتایەکا زیده ل سەر واتایا هوشەکی ئەوا کو ژ لایئ ئاڤتەنکەریڤە هاتییە لابرډن، (یوسف، 1990: 20). بۆ نمونە:

- خەلکینو دیوار ب گوھن.

ئەف نمونەییە د ئاستئ سیمانتیکیدا واتایەکا نەگونجایە، چونکی دیواری گوھ نینن. بەلئ د شیانا ئاڤتەنکەری و گوهداریدایە ل دویف دەور و بەرەکی گونجای د ئەفئ رستئ بگەهن، کو ئەوژئ ناگەهدار کرنا گوهدارییە ل دوور ئەوی بابەتئ هەیی د ناڤسەرا ئەواندا، ژ بەر هەندئ لابرډنا واتایا پراگماتیکی هاتیە ئەنجامدان. کەواتە بۆ مە دیار دبییت لابرډنا پراگماتیکی واتایەکا تاییەت هەییە، کو جودایە ژ واتایا راستەقینە. ب واتایەکا دیتەر ئەو واتایا ب ریکا لابرډنا پراگماتیکی بەدستڤەدەهیت یا دویرە ژ واتایا راستەقینە.

بۆ نموونہ:

- پہنجەر شکەست.

- کەپەر خراب بوو.

د ئەفان رستاندا پەیفین (پہنجەر و کەپەر) بکەرین ریزمانینە، بەلێ د بنەرەتا ئەوان کار ئەنجام نەدایە ئانکو پەیفا (پہنجەر) ب کارێ (شکەستنی) رانەبوویە و پەیفا (کەپەر ب کارێ (خراب بوونی) رانەبوویە، ئەفجا پەیفین (پہنجەر و کەپەر) ب تێ ژ لایێ ریزمانیڤە بکەرن، ئانکو جەئ بکەرێ راستەقینە گرتییە و ل قیرێ ئەم دشتین بکەرێ راستەقینە لایدەین بیی کو واتایا رستێ بەیتە شیواندن، چونکی بابەت د ناڤەرا ئاڤتتکەری و گوہداریدا د ناڤ دەوروبەریدا یا روہن و ئاشکرایە.

3-1-4-1 بکەرێ ھویی (بکار) :- (Causative Subject)

بکەرێ ھویی ئەو بکەرە ((ئەوئ ب شیانا خوە و ب فیانا خوە کارەکی دکەت یان ناکەت، بەلێ ب دەستێ خوە ناکەت، بەلکو ب ئیکێ دی دەتەکرن، ئەف جورێ بکەری ب تێ ل گەل کارێ (دان) دەیت ئەوژێ پیدڤییە ناڤی کارێ ل گەل ھەبیت))، (محو، 2011: 45) ئانکو ل قیرێ ئەف جورێ بکەری دەمێ کو درستیادا دەیتە لابردن وەکو جورین دیتەر ب ریکا دەوروبەری بابەت دناڤەرا ئاڤتتکەر و گوہداریدا یێ دیارە.

بۆ نموونە:

- شرینێ نازدار دا قوتان.

- نەوزادی نازاد دابوو قوتان.

ل قیرێ (شرین و نەوزاد) ی ب شیانا خوە ئەف کارە یێ کری بەلێ نە ب دەستین خو، ئانکو ب کەسەکی دی یێ دایە کرن.

2-4-1 لابردنا بەرکاری :-

بەرکار ئەو ناڤیە ئەوئ، کو کاریگەرییا کاری ب شیویەکی راستەوخو، یان نەرستەوخو دکەڤتە سەر،

(رسول، 2007: 63)، ب شیویەکی گشتی

بەرکار دابەشی دوو جوران دبیت ئەوژێ:

1-2-4-1 بەرکاری راستەوخو:

بەرکار وەکو پیکھینەکی سەرەکی ب تێ ل گەل کارێ تییەر دەیت، (دزمی، 2014: 192). د شیاندایە بیژین بەرکاری راستەوخو د رستیدا دەیتە لابردن د دەوروبەریدا بیی کو واتایا بابەتی د ناڤەرا ئاڤتتکەرین زمانیدا بەیت شیواندن، بۆ نموونە:

- شیلانی وانە نفیسی.

- شیلانی نفیسی.

1-2-4-2 بەرکاری نەرستەوخو:

بەرکاری نەرستەوخو کەرەستەیکێ نەیی سەرەکییە، لابردنا وی چ کارتیکرنێ ل ریزمانی و پەسەندییا رستێ ناکەت، بۆ نموونە:

- میڤهان بۆ ئەوان ھاتن.

- میڤهان ھاتن.

- من پەرتوک ژ پەرتوکخانێ کرین.

- من پەرتوک کرین.

بەلێ د ھندەک رستاندا بەرکاری نەرستەوخو کەرەستەکی پیدڤییە نەشیت بەیتە لابردن، چونکی، لابردنا ئەوی کارتیکرنا ریزمانیوون، یان واتایا رستێ دکەت.

- مە شیرێ خوە کرە ماست.

- مە شیرێ خوە کر.

- من ئار کرە کێک.

- من ئار کر.

1-4-3 لابردنا ھەفانانی :-

ھەفانانی ئەو پیکھینێ نەسەرەکیی رستییە ئەوئ وەسفا ناڤی د رستیدا ژ لایێ (چەوانی و چەندی... ھتد) دکەت، ئانکو ((ئەو بەشی ئاڤتتییە شیوہ و جورێ تشتا نیشانددەت و ب چ دەمانڤە یێ گریدای نینە، مروف زوربەیا ھەستین خوە و گرنگین

دهمی، لابرده‌نا ئه‌فی که‌رسته‌تی نه‌راسته‌وخو
د رسته‌تیا، کارتیکنی ل ریزبوونا رسته‌تی
ناکه‌ت، بۆ نمونه:

- ئاریز ژ زانکویا دهرکه‌فت.
- ئاریز دهرکه‌فت.

1-4-4-3 لابرده‌نا هه‌قالکاری جه‌وایی:

ئهو هه‌قالکاره‌یه ئه‌وی چاوانییا رویدانا
کاری دیارده‌ت، ئه‌ف هه‌قالکاره‌ژی ب
هه‌مان شیوه لابرده‌نا ئه‌فی که‌رسته‌تی د
رسته‌تیا کاریگه‌ری ل واتایا رسته‌تی ناکه‌ت
بۆ نمونه:

- دلشیر زیکا چوو.
- دلشیر چوو.

1-4-4-5 لابرده‌نا کاری:-

کار ئهو پیکه‌ینی سه‌ره‌کی رسته‌تیه، کو
رویدان و ده‌می تیدا دیارده‌ت، (ره‌سول،
2007: 23).

لابرده‌نا ئه‌فی که‌رسته‌تی سه‌ره‌کی د
رسته‌تیا دبیته ئه‌گه‌ری تیکدانا یاسایا رسته‌تی
و شیواندنا وئ، به‌لی هنده‌ک جارن داکو
دوباره‌بوونا ئه‌فی کاری د رسته‌تیا
روینه‌ده‌ت، لابرده‌ن دروستدبیت، ب
واتایه‌کا دیتر ده‌می (کار) دبیته
که‌رسته‌تیه‌کی هه‌قبه‌ش د دوو رسته‌تیا، د
ئیک ژ ئه‌وان دوو رسته‌تیا ده‌یته لابرده‌ن،
(عه‌لی، 1992: 46). بۆ نمونه:

-من نان خوار و ئه‌وان ماسی Ø.

-سینه‌کی بخوم یان دووا Ø.

-من تیشته خوار و هه‌وه فراڤین Ø.

-نوژداری ترومبیله‌کا سور کری و
ماموستای یا سپی Ø.

ل دوماه‌یی ئه‌م دشین بیژین، کو
لابرده‌ن بۆ که‌رسته‌تین سه‌ره‌کی و
نه‌سه‌ره‌کین رسته‌تی یا ژیکجودایه، چونکی
ل ده‌می که‌رسته‌تین سه‌ره‌کی د هینه لابرده‌ن
کاریکنی ل ریزمانیبوونا رسته‌تی زمانی
دکه‌ت، به‌لی ده‌می (کار) دبیته که‌رسته‌کی
هه‌قبه‌ش د ناڤه‌را دوو رسته‌تیا ل ئه‌وی

خوه ب هه‌قالناقی نیشانده‌ت، کو وه‌سفا
بارودوخه‌کی یان تیشه‌کی دکه‌ت. هه‌قالناف
په‌یقه‌که یان ل به‌ری ناقی یان ل پشته‌تی ناقی
ده‌یت د گرییا ناڤیدا و جارن پیدفی ب
نیشانه‌یا دانه‌پالییی هه‌یه، هه‌روه‌سا دبیته
هه‌قالناف ناڤه‌کی دیار دکه‌ت و مورفیمین
تییان وه‌رناگریت))، (عه‌لی، 2016: 285).

هه‌ژییه بیژین، کو لابرده‌نا ئه‌فی
که‌رسته‌تی هه‌ر وه‌کی که‌رسته‌تین
نه‌سه‌ره‌کین دیتر ژ کاریکنی ل
ریزمانیبوونا رسته‌تی ناکه‌ن بۆ نمونه:

- شلیرا جوان هات.

هه‌قالناقی جه‌وایی

- شلیر هات.

- نه‌سرینا زیره‌ک وانه خواند.

هه‌قالناقی جه‌وایی

- نه‌سرینی وانه خواند.

1-4-4-4 لابرده‌نا هه‌قالکاری:-

ئهو پیکه‌ینی رسته‌تیه یی (ده‌م، جه‌،
جه‌وای) یا کاری دیارده‌ت، که‌واته ل
دویف ئه‌فی پیناسی بۆ مه‌سئ جورین
هه‌قالکاری دیارده‌ن ل خوارئ دئ
هه‌ولده‌ین دیاردا لابرده‌نی تیدا نیشانده‌ین.

1-4-4-1 لابرده‌نا هه‌قالکاری ده‌می:

ئهو هه‌قالکاره‌یه یی کو ده‌می رویدانا
کاری دیارده‌ت، لابرده‌نا ئه‌فی که‌رسته‌تی
نه‌راسته‌وخو د رسته‌تیا، کاریکنی ل
ریزبوونا رسته‌تی ناکه‌ت، بۆ نمونه:

- من دو‌هی هه‌قالا خوه دیت.

- من هه‌قالا خوه دیت.

1-4-4-2 لابرده‌نا هه‌قالکاری جه‌ی:

ئهو هه‌قالکاره ئه‌وی جه‌ی رویدانا کاری
دیارده‌ت، هه‌روه‌کی لابرده‌نا هه‌قالکاری

شیوه‌یه‌کی نهر استه‌خو ئامازه ب پره‌یا پارێ خوه نه‌دایه، ئەف چه‌نده نه‌زانینا به‌رسقی نوینه، به‌لکو وەرگری ب مبه‌ست قیایه لابرده‌ی د به‌رسقا خودا ئه‌نجام ده‌ت. ا- دلغین هات و خواند؟ ب- دلغین هات.

د رستا (أ) دا وەرگری بنه‌مایێ چه‌ندیتی یی لادای ژ به‌رکو فریکه‌ری دوو پرسیار ژێ کرن و وەرگری ب تنی به‌رسقا ل سه‌ر نیکی یا دایه هه‌روه‌کی د رستا (ب) دا دیار دبیت، واته به‌حسی خواندنی نه‌کریه ئەف چه‌نده دبیته ئه‌گه‌ر، کو خوانده‌قان تیگه‌هیت دلغینی نه‌خواندیه. کهواته د بنه‌مایێ چه‌ندیتییدا پیدقییه تیگه‌هستن د ناقه‌را ئاخفتنه‌کهرین زمانیدا یا سنووردار کربیت واته (نه کیم و نه زیده) به‌لی، د ئەفی بنه‌ماییدا پیدقییه تیگه‌هستن د ناقه‌را ئاخفتنه‌کهرین زمانیدا یا سنووردار نه‌بیت واته (زیده و کیم) بو هه‌ر مبه‌سته‌کا هه‌بیت، به‌یته بکاره‌یان.

2-2 لابرده‌ن و هونه‌رین ره‌وانیژیی:

هونه‌ری ره‌وانیژیی، تایه‌تمه‌ندییه‌کا رازیکرنی هه‌یه، ئارمانج ژێ ئه‌وه پیدانا کومه‌کا که‌ره‌سته‌یه‌نه بو نقیسه‌ر و داهینه‌ری، داکو به‌ره‌مه‌ی خوه یی هونه‌ری ب روون و ئاشکرایه و ده‌ربیریت، هه‌ولده‌ت ب جوانترین شیوه به‌ره‌مه‌ی خوه بو خوانده‌قانی پیشکیشکته‌ت، (دزه‌یه، 2015: 17). کهواته ره‌وانیژی چه‌وانییا رازیکرنا که‌سه‌ی رادبیت، هه‌روه‌سا ب دیارکرنا هه‌می مبه‌ستین، کو ئاخفتنه‌کهری دقیت بجه‌به‌ینیت رادبیت.

لابردن د زمانێ ئاخفتنا ئاساییدا بو په‌یداکرنا تیگه‌هستنی د ئه‌وی زمانیدا ده‌یته‌کرن. بیه‌گومان لابرده‌ن ژ تشتی به‌ربه‌لاف دبیته داهینان شیاین ئاخفتنه‌کهری و چه‌وانیا بکاره‌یاننا زمانێ جوانییا سه‌ره‌ده‌ریکرنی ل گه‌ل ئه‌وی زمانێ و ب

ده‌می لابرده‌نا (کار) ی کارتیکنی ل واتا و شیواندنا رستا زمانێ ناکته، دیسان ب هه‌بوونا ده‌وره‌به‌ری گونجای د ناقه‌را ئاخفتنه‌کهرین زمانیدا چ کارتیکنی ل واتایا رستی ناکه‌ن، به‌لی ده‌می لابرده‌ن د که‌ره‌ستین نه‌سه‌ره‌کیدا د هینه ئه‌نجامدان، چ کارتیکنی ل واتایا رسته‌یا زمانێ ناکته.

پشکا دووی

لابردن د چه‌ندیتییدا

1-2 لابرده‌ن د چه‌ندیتییدا:

لابردن د بنه‌مایێ چه‌ندیتییدا، هه‌ناکو ئەف بنه‌مایه به‌یته بجه‌هینان پیدقی ب دوو مه‌رجان هه‌یه:

1- بلا پشکداریا ته د ئاخفتنییدا بو زانیاریین داخوازکری، یا ده‌وله‌مه‌ندبیت، واته (یاکیم نه‌بیت) بو نمونه:

ا- ته چه‌ند پاره‌هه‌نه؟

ب- سه‌د دولار.

2- بلا پشکداریا ته د ئاخفتنییدا ژ ئه‌وا داخوازکری، یا زیده‌تر نه‌بیت، واته (یا زیده نه‌بیت)، (معی، 2016: 80). بو نمونه:

ا- دلغین هات و خواند؟

ب- به‌لی.

به‌لی ل ده‌می لابرده‌ن د ئەفی بنه‌ماییدا ده‌یته ئه‌نجامدان، پره‌یا گوته‌ی کیم و زیده دبیت، چونکی ل ده‌می لابرده‌نا ئەفی بنه‌مایێ کیم و زیده‌هی دکه‌فیته د پره‌یا گوته‌یدا، هه‌روه‌سا ئه‌و به‌شداریا د ئاخفتنییدا ده‌یته‌کرن بو ئه‌وی پره‌یا داخوازکری، یا ب مفا نینه هه‌روه‌کو د هه‌مان نمونه‌دا لابرده‌ن د ئەفی بنه‌ماییدا هاتیه ئه‌نجامدان.

ا- ته چه‌ند پاره‌هه‌نه؟

ب- هنده‌ک.

کهواته د ئەفی به‌رسقییدا، لابرده‌ن هاتیه بکاره‌یان ئه‌وژی وەرگری ل دویف پیدقیاتیا پرسیارێ به‌رسقا نه‌دایه و ب

ژ لایه‌کی‌دیقه، کور تکران یان دریز کر نژی هه‌یه، کو ئەفه‌ژی دبیته ئەگه‌ری گوه‌ورینا سیستهمی رستی، واته کور تکران یان دریز کرنا ئاخفتنی ل گهل واتایی))، (نیعمه، 2015: 56).

ل قیری ئەم دشتین بیژین ئەو لایه‌نین رهوانبیزی یین د ئەفی بواریدا دروستدین ئەفین ل خوارینه:

2-2-1-1 لابرنا نیهادی: ل قیری لابرنا نیهادی ((له‌بهر چند هویه‌ک لاده‌ری، وه‌ک: دووباره نه‌بوونه‌وه، ناسراوی، به‌که‌م زانین... هتد))، (دزمی، 2015، 157).

- **مروقی باش** هه‌رده‌م یی سهر فراهه.
- هه‌رده‌م یی سهر فراهه.

ئەفی ژبیرنی لابرنا دروستکرییه، چونکی که‌هسته‌یه‌کی سهره‌کی دروستیدا هاتییه لابرنا ئەوژی نیهاده، ئەف لابرنا ژ لایه‌کیقه بو فهارتنا بکری رستییه، ژ لایه‌کی دیقه بو دیار کرنا ئەوئ مه‌به‌ستا د ناقه‌را ئاخفتنکری و گوهداریدایه یادیار ب ریکا ده‌ور به‌ری گونجای.

2-2-1-2 لابرنا گوزاره‌ی:

- ئەوان زاروکان ئەم بیزار کرین.

- ئەوان زاروکان بیزار کرین.

د ئەفی نموونیدا ژبیرنا گوزاره‌ی هه‌یه ژ به‌ر کو ژبیرنا گوزاره‌ی ژبیرنا کار و به‌رکاری بخوفه‌دگریت له‌ورا د ئەفی نموونیدا به‌رکاری رستی هاتییه لابرنا، ب واتایه‌کا دی ل قیری لابرنا جیه‌ناقیه، کو گوزاره‌یه و ئەرکی وی به‌رکاره ب ئەفی ژبیرنی لابرنا دروستبوویه.

2-2-1-3 کور تکرنا ژبیرنی:

مه‌به‌ست ژ کور تکرنا ژبیرنی ئەوه کو کور تکرنا ئاخفتنییه، ئانکو مه‌به‌ست ژ کور تکرنی نیشان‌دانا واتایه‌کا زوره ب په‌یقین کیم، (فیود، 1998: 234) بو نمونه:

کاره‌ینانا ئەوی ب ره‌نگه‌کی هونه‌ری و جودا، جوانی و شیوازه‌کی تایبه‌ت دده‌ته ئەوی زمانی و ئاخفتنکهرین وی. ئەفه‌یه ئەوا ئەم دبیزینی، لابر دنین هونه‌ری ل قیری لابرنا خالا هه‌ره‌گرنگ و سه‌ره‌کییه بو په‌یدا کرنا ئاخفتنی د هونه‌ری ره‌وانبیزییدا.

لابر دنین ره‌وانبیزی د هه‌رسی بوارین ره‌وانبیزییدا (واتاناسی، رونبیزی، جوانکاری) رۆله‌کی گرنگ د په‌یدا کرنا ئاخفتنا رۆژانه‌دا هه‌یه، (عوسمان، 1991: 232). ل خواری دی هه‌ولده‌ین ئەفی چه‌ندی د نموونین ئاخفتنا رۆژانه‌یا خه‌لکی ده‌وکیدا دیار که‌ین.

2-2-1 لابرنا د بواری واتاناسییدا:

واتاناسی ((لیکۆلینه‌وه‌له، چۆنیه‌تی قسه ده‌کات و له‌گهل ده‌ور به‌ر، واته ئەو ریگه‌یه‌یه ئەدیبه‌یه ده‌یگریت به‌ر بو گه‌یشتن به مه‌به‌ست، ئەگینا مه‌به‌ست ون ده‌بیت))، (دزمی، 2015، 147). د شایاندایه بیژین، کو لابر دنین ره‌وانبیزی د ئەفی بواریدا په‌یوه‌ندی ب ئاستی پیکه‌اته‌یا ریزمانا زمانیه‌ هه‌یه، د ئەفی ئاستی زمانیدا لابرنا ب ریکا چند کریارین زمانی دروستدبیت وه‌کو (زیده‌کرن، کیمکرن، پیکگوهارتن... هتد). ئەو کریارین د په‌یف و رستاندا ده‌یته کرن وه‌کو (لابرنا، زیده‌کرن، پاش و پیش‌ئێخستنا به‌شین رستی) ئەف چه‌نده زیده‌تر د پیکه‌اتا په‌یف و رسته و چاوانییا ریکتیخستنا ئەوان د زمانی رۆژانه‌دا دیاردبیت.

ب ره‌نگه‌کی گشتی ((لابرنا د ئەفی بواریدا دبیته ئەگه‌ری گوه‌ورینا که‌هستین رستی، چونکی ئەف لابرنا هه‌کارن بو پیش‌ئێخستن و پاش‌ئێخستنا که‌هستین رستی، ئانکو گوه‌ورینا جه‌ی که‌هستین رستی

چونکی د گه‌هاندنا و اتاییدا ژ شیوه‌یین به‌ربه‌لاڤ دهر دکه‌فن ل خواری دئ هه‌ولده‌ین هه‌ر ئیک ژ ئەفان ئاستان لابرده‌نی تیدا دیار که‌ین.

2-2-2-1 خوازه:

خوازه وه‌کو جوره‌کی دی یی رونیژیی مه‌به‌ست پی فه‌گوه‌ازتنا و اتاییه ژ په‌یقه‌کی بو په‌یقه‌کا دیترب فی ره‌نگی و اتایي دگه‌هینیت، ئەفه ژ لایئ نه‌رستویفه هاتیه دیار کرن، نه‌رستو پیناسا خوازی دکه‌ت و دبیزیت: ((ئوه‌یه ناوی شتیک بو شتیکی تر به‌کار بی ئەمه‌ش به‌هوی گواستنه‌وه ده‌بی له ره‌گزه‌وه بو جور، یان له جوره‌وه بو ره‌گزه‌ یان له جوره‌وه بو جور، یان بوی هه‌یه به هوی په‌یوه‌ندی هاو ئه‌رکی بی))، (نه‌رستو، 2011: 87). واته‌ پیدفیه‌ په‌یوه‌ندیه‌ک هه‌بیت د ناقه‌را په‌یف و اتایا بو ده‌یته فه‌گوه‌استن. د خوازیدا لابرده‌ن دروستدبیت ب ئەفی شیوی ل خواری. - به‌فرین هه‌یقه.

ل قیری (هه‌یف) وه‌کو په‌یقه‌کا خوازه‌یی هاتیه‌ و مه‌به‌ست ژئ (جوانی) یه‌ بکاره‌ینانا په‌یقا (هه‌یف) ل جهی (جوانی) لابرده‌ن دروستکریه‌، چونکی لابرده‌ن ل قیری دروستبوویه گوه‌ورینا په‌یقه‌کی ب په‌یقه‌کا دیترب ژ به‌ر هندی بوویه په‌یقه‌کا خوازه‌یی، چونکی هنده‌ک سیمایین هه‌فیشک هه‌نه د ناقه‌را (به‌فرین و هه‌یف) یدا.

2-2-2-2 خواستن:

خواستن وه‌کو هونه‌ره‌کی دی یی روونیژیی ده‌یته‌هژمارتن، د سه‌رده‌مین که‌فندا ژ لایئ ره‌وانیژ و ره‌خنه‌گرین وی سه‌رده‌میدا گه‌له‌ک گرنگی پی هاتیه‌دان. ب شیوه‌یه‌کی گشتی خواستن هه‌ر ب جوره‌کی خوازی ده‌یته‌ هژمارتن و په‌یوه‌ندی د ناقه‌را و اتایا خوازی و راستییدا ب په‌یوه‌ندیه‌کا لیکچونی ده‌یته‌ هژمارتن. (جون کوین) دهر باره‌ی خواستنی دبیزیت:

- من د ماوی ده‌ه خوله‌کاندا ژورا خوه‌ ب گرتنا دهر گه‌ه و په‌نجهر و هه‌لکرنا سوپی و سپلیتی گهر مکر.

- من د ماوی ده‌ه خوله‌کاندا ژورا خوه‌ گهر مکر.

2-2-1-4 دریزکرن:

د دریزکرنیدا په‌یقه‌ک، یان چه‌ند په‌یف زیده‌دبیت، بو پتر روهن و ئاشکرا کرنا و اتایا نه‌وی رستی و ب لابرده‌نا په‌یقه‌ک ژ نه‌وان په‌یقین هاتینه زیده‌کرن، و اتایا نه‌وی رستی ناهیته‌ شیواندن، بو نمونه‌:

- ئاریزی ئه‌رک و وانین خوه‌ ب جوانی دروستکرن.

د ئەفی نمونه‌ییدا دریزکرن هه‌یه، نه‌وی هاتنا هه‌ردوو په‌یقین (ئه‌رک، وانه) کو هه‌ردوویان هه‌مان و اتا هه‌یه و ب ژیرینا ئیک ژ نه‌وان په‌یقان، چه‌ کارتیکنی ل و اتایا رستی ناکه‌ت، ژ به‌کو دریزکرن وه‌کو کورتنی لابرده‌نی بخوه‌دگریت، چونکی دریزکرن به‌هرا پتر د ئاخفتنا ئاساییدا بو جه‌خنکرنی د رستیدا ده‌یت.

2-2-2-2 لابرده‌ن د رونیژیییدا:

دروستبوونا لابرده‌نی د رونیژیییدا، ئانکو نه‌و و اتایا بو په‌یفی د به‌ره‌تدا د زمانیدا بو هاتیه‌ دانان به‌یته‌ لابرده‌ن بو گه‌هاندنا و مه‌به‌سته‌کا دی، کو ئەفی چه‌ندیژی مفایه‌کی تایه‌ت بو زمانی هه‌یه، چونکی دروستبوونا نه‌وی گوه‌ورینا و اتایي د دهر برینن ئاخفتنا روژانه‌دا ب رییا دهر برینن زمانین نامو بو ئاڤا کرنا زمانه‌کی ئاسایي گونجای ل گه‌ل گه‌شه‌کرنا و اتایي ب نیکر نه‌ک بو زمانی ده‌یته‌ هژمارتن.

واته‌ لابرده‌ن ژ تشتی به‌ربه‌لاڤ ریکه‌که‌ بو داهینانی و په‌یدابوونا و اتایین نی د زمانیدا. د ئەفی ئاستیدا هه‌ر چوار هونه‌رین رونیژیی (خوازه، خواستن، درکه، لیکچواندن) ده‌ینه‌ هژمارتن لابرده‌ن،

پہیوہندییا ہاوبہش د ناقبرہا ئواندا))،
 (نیعمہ، 2015: 75)، بۆ نمونہ:
 - پیشمرگہ و ہکو شیرانہ د ویرمکییدا .
 ل قیرئ پھیفا (پیشمرگہ) ہاتییہ
 لیکچواندن ب پھیفا (شیر) و روویئ
 لیکچواندنئ د ناقبرہا ئواندا (ویرہکی)یہ،
 لابرڈن ل قیرئ دروستبوویہ و ئہف
 سیفہتہ ہاتینہ پینگوہارتن د بنرہتدا ب
 ئہوی رہنگی نینہ، چونکی ہر ئیک ژ
 ئوان سیفہت و تاییہتمہندیین خوہ ہنہ،
 لی بۆ مہبہستین جوانکاری ئہف سیفہتہ
 ہاتینہ وەرگرتن واتا و مہبہستا سہرہکییا
 لابرڈنا لیکچواندنئ گوارتنا واتاییہ.
2-2-4 درکہ:

ہونہرہکی سہرہکی یہ ژ ہونہرین
 روونبیزئی، درکہ ئہوہ کو واتا راستہقینہیا
 پھیفی ب دستفہ نادت، ئانکو واتا دروست
 ناگہہیت بہلکو مروف دبیزیت لی مہرم
 پی تشتہکی دییہ، ب شیوہیہکی گشتی
 ((درکہ دہیت ہژمارتن شیوہیہکی دیئ
 لابرڈنین رہوانبیزئی، چونکی و ہکو خوازہ
 و خواستن و لیکچواندنئ واتا ژ ئاستئ
 یاسایی دہرکہفیت بۆ گہہاندنا ہندہک
 واتاییں دی کو د زمانئ ئاساییدا ب وئ
 شیوہی ناهیتہ بکارہینان))، (ہ. ژ: 75).
 بۆ نمونہ:

- ئہزمان رەش.
 ل قیرئ (ئہزمان رەش) واتاییہکا
 درکہییہ، چونکہ ئہزمان رەش بۆ ئہوی
 کہسئ گہلہک ئاخفتن کریت (خہبر)ان
 دبیزیت دہیتہ گوتن. ئانکو درکہ لابرڈنہ ژ
 واتایا راستہقینہ بۆ واتایا خوازہیی، واتہ د
 دہرپرینا درکیدا دوو ئاست بۆ واتایی ہنہ
 (ئاستئ سہرفہ)، کو واتاییا ئاساییہ و
 (ئاستئ ژ نافدا)، کو ب ریکا ہزرکرنئ بۆ
 گہہاندنا و مہبہستا ئاخفتکری د ئاخفتنا
 ئاساییدا دیاردبیت.

((خواستن سیمایہکی تاییہتہ ژ سیماییں
 زمانئ شعری))، (کوین، 2000: 136).
 کہواتہ ئہو پھیوہندییا خواستن و لابرڈنئ و
 ئہو لابرڈنا ب ریکا خواستنئ دروست
 دبیت ئہم دی شیین بیژین: ((خواستن
 ہہفڈزیہکا زمانئ یان کارلیککرنہکی د
 ناقبرہا دوو دہلالہتاندنا چیدکمت ئیک ژ وان
 بیژہیا خواستنئییہ و یا دووی ئہو ریرہوی
 راستہقینہیہ کو بیژہیا خواستنئ
 بخوہدگریت))، (نعمہ، 2015: 69). بۆ
 نمونہ:
 - دوہی دیواری ئاخفت.

د ئہفی نمونیدا خواستن ہہیہ، چونکی
 کارئ (ئاخفت) پیدفی ب بکہرہکی زیندی
 ہہیہ، واتہ (+ مروف)، بہلی ل قیرئ
 خواستن ہاتییہ ئہجامدان و لابرڈنا واتایی
 دروستبوویہ، چونکی ژ ئاستئ ئاسایی
 واتایی دہرکہفتییہ و بہرہف مہبہستا
 ئاخفتکریفہ چوویہ.

2-2-3 لیکچواندن:

بہشہکی سہرہکی پی روونبیزئی دہیتہ
 ہہژمارتن، چونکی ہر ژ کہفندا جہئ
 گرنگی پیدانا رخنہگر و رہوانبیزان
 بوویہ، ئانکو ئہم دشیین بیژین کو
 (لیکچواندن ب ئیکگرتنا دوو تشتان یان
 زیدہتر دروست دبیت و ہونہرہکی کہفن و
 بہرفرہ ہی رہوانبیزییہ)، (مولود، 2005:
 90) ب شیوہیہکی گشتی کو ((لیکچواندن
 ب خوہ دبیتہ جورہکی لابرڈنا واتایی، ل
 گہل ہندی ئہف جورین لیکچواندنئ دبنہ
 لابرڈن ژ وینہی لیکچواندنا تہواو کو ہر
 چوار پشکین لیکچواندنئ (لیچوو،
 لہوچوو، ئامراز، روپی لیکچوونئ) تیدانہ،
 ب واتاییہکا دی ئہف لابرڈنہ ژ وینی
 لیکچواندنئ ژ بلی ہندی کو لابرڈنہ ژ
 واتایا ئاسایی ب رییہ وەرگرتن و
 پینگوہارتنا سیمایا و تاییہتمہندیین تشتہکی
 بۆ ئیکی دی ل سہر بنہمایئ ئہوی

2-2-3 لابرډن د جوانکاريا:

جوانکاری ب زانسته‌کي رهوانبيژي دهيته نياسين، چونکي نهف زانسته گرنگي ددهته ديارکړنا نهوان لايه‌نان نهوين دهربرينين هونهري جوان دکهت، بهلي ل گهل نهفي چهدي پيدفييه گونجان ههبيت ل گهل باري ناسايي و نهو واتايا نامازي بو دکهت بيي کو وانا نالوز ببيت.

جوانکاری د ههرسي ناستين زمانيدا دهيته ديتن (دهنگ، ريزمان، وانا) نانکو ههرسي ناستين زماني د دروستکړنا جوانکارييدا دبهژدارن، بهلي ب پهنگه‌کي گشتي جوانکاری دبيته بهشين سه‌ره‌کي کو نهوژي (جوانکاری واتي، جوانکاری بيژه‌ي)ينه، لابرډنزي د ههردوو بهشاندا دهيته ديتن، (ه. ژ، 2015: 79). ل خوراي دي ههولدهين ب کورتي بهحسي لابرډني د نهقان ههردوو بهشاندا کهين.

2-2-3-1 لابرډن د دويش جوانکاری واتي:

مه‌بهست ژ جوانکاری واتي نهوه کو جوانيا گوتني ههمي بو واتي دزفريت ههر چهنده نهگهر دهربرين ب شيوهين جياوازي هاته گوهارتن، جوانيا وي ههر د واتي نهويديا. لابرډن د جوانکاری واتييدا نهوين هوکاري جوانکاري بخوقه‌دگريت نهوين دبنه هوکاره‌ک بو گه‌هاندنا واتي‌ه‌کا ب مه‌به‌سا وه‌کو (قهشارتن، ليکدان، جواني پايژ... هتد). بو نمونه:

- ب هاتنا ته جيهان ل من روونبوو.

د نهفي نمونيدا ناخفتنکهری هوکاره‌ک بو دياردهيه‌کي دروستکرييه، کو نهو ب خوه د بنه‌رتدا نه‌هوکاری وييه، بهلکو ناخفتنکهری دروستکرينه، نهوژي پوناھيا جيهاني ب هاتنا (خوش‌تفيا) خوه زفراندييه، بهلي نهف نه هوکاري دروستي يي روونبوونا جيهانييه، بهلکو وه‌کو

دياردهيه‌کا سروشتي ب نهگهري زفرينا نهردی پيدا دبیت، نانکو ب نهفي شيوه‌ي لابرډن د جوانکاری واتييدا دروستدبيت. 2-2-3-2 لابرډن د دويش جوانکاری بيژه‌ي:

جوانکاری بيژه‌ي (مه‌بهست ژي جوانکړنا دهربرينيه، کو هنده‌ک جارن واتازي د دويشدا دهيته جوانکړن، نيشانا وي نهوه نهگهر دهربرينا دووي ب ههفاتايا وي هاته گوهورين نهو جواني نامينيت)، (ابو‌العدوس، 2007: 237).

واته پهيف دبیت نهگهري پيداکړنا جواني، د نهفي جوريدا زيدهتر ههفگونجان د ناقه‌را پهيفان، يان دهنگاندا رولي خوه د ناخفتنا روژاندا دبينيت. لابرډن د جوانکاری بيژه‌ييدا د نهقان بهشاندا دياردبيت (رهگه‌زدوزيا بيژه‌ي، رهگه‌زدوزيا واتي، نه‌خشاندن... هتد). بو نمونه:

- دوهي ريگه‌شي بير د کولانا بيره‌کيدا دکر.

د نهفي نمونيدا پهيفا (بير) دوو جارن هاتييه بکارهينان، جارا نيکي پهيفا (بير) ب واتي (هزر) هاتييه و جارا دووي ب واتي (بيرا نافي) هاتييه. ل فيري ههر دوو وه‌کي نيکن ژ بهر هندي رهگه‌زدوزيا ته‌مام دروستکرييه نهفي دووباره‌کړنا دهنگان ههفگونجان‌ه‌ک دروستکرييه، کو وه‌کو شيوازه‌کي لابرډني جوانييه‌ک دايه نهوي زماني واته لابرډن جوانکاری دروستکرييه.

2-2-3 لابرډن وه‌کو فلتهرکرن (قهشارتن):

ب کارهينانا فلتهران د ناخفتنا روژاندا، بو بوو و بابه‌تین جوراوجور دزفريت، ژ بهر هندي د ناخفتنيدا بو بهرژ هوندييا خوه يان ژ بهر هنده‌ک هوکاري ديتر فلتهران بکارهينان، نانکو نهو پهيفا مروف ناراسته دکهت هه‌لگري نهوان هزر و بير

دووباره گوتنا ئەوان ناکهت، ژ بهر هندی ئاخفتنکەر هه‌وآددهت زانیارییان ب شۆیههکێ ئابورییانه ره‌وانه‌بکتهت ب واتایه‌کا زۆر، ب ئەقی چهندی ئابورییا زمانی دروستدبیت.

ل قیری ئەم دشین بیژین ئابوریا زمانی ئەوه، کو ئەم واتایه‌کێ ده‌ربیرین ل سه‌ر هنده‌ک زانیارییان ب لابرده‌نا هنده‌ک زانیاری و ده‌سته‌واژین دیتەر، که‌واته ئاخفتنکەر ب فه‌راموشکرنا هنده‌ک په‌یف و ده‌سته‌واژین کیم ل سه‌ر بویه‌ره‌کێ یان، بابه‌ته‌کێ ده‌ستنیشانکری بکار ده‌ینیت و هه‌وآددهت ب ریکا ئەفان په‌یف و ده‌سته‌واژان باب‌ه‌تی هه‌مه‌یه‌ی چارچۆقه‌بکتهت، ل قیری وەرگر ئەو بابه‌تی بو هاتییه ئاراسته‌کرن شۆیهه‌کێ دروست وەر دگریت، به‌لی ب مه‌رجه‌کێ نه‌بیته ئەگه‌ری لابرده‌نا واتایا ئەوی بابه‌تی، ئەف چهنده گوهداری پخوشه. ب ئەقی چهندی ئەم دشین ئەقی ئابوریکرنی د هه‌می ناستین زمانیدا ب ئاسانی ببینین هه‌روه‌کی ل خواری دیار.

2-4-1 لابرده‌ن د ئابوریا ده‌نگیدا:

د ئەقی ناستیدا هنده‌ک جاران ده‌نگه‌ک یان چهنده‌نگه‌ک ده‌ینه لابرده‌ن بو سقکران و سانا‌هه ده‌ربیرینا ئەوی په‌یفی بو نمونه:

- هه‌تاف ← هه‌تاف
- ئەوان ← ئەوان
- خوه ← خوه
- جوان ← جوان

2-4-2 لابرده‌ن د ئابوریا په‌یفیدا:

د ئەقی ناستیدا هنده‌ک جاران گیره‌که‌ک یان زیده‌هیه‌ک په‌یفیدا ده‌ینه لابرده‌ن، بو نمونه:

- ره‌جمانده‌ن ← ره‌جمانده‌ن
- ره‌فانده‌ن ← ره‌فانده‌ن
- خلیشانده‌ن ← خلیشانده‌ن

نینه ئەوین د میشکی مروفایدا کومه‌بووین، چونکی ب ریکا (گشتانده‌ن، ژ ناقبرن، شۆیانده‌ن) فلته‌ر کرن بو ده‌ینه‌کران، (نیسلام، 2014: 37).

که‌واته فلته‌ر کرنا زانیارییان ل ئەوی ده‌می ده‌ینه ئەنجامده‌ن، ده‌می فریکه‌ر په‌یاما خوه ئاراسته‌ دکتهت ئەوژی بو گه‌هانده‌نا مه‌به‌سه‌ته‌کێ ب ریکه‌کا نه‌راسته‌وخو د ده‌وره‌به‌ره‌کێ دیار کریدا، چونکی گه‌له‌ک جاران ئاخفتنکەر بیی کو ئاگه‌هی ل سه‌ر هه‌بیت، ئەوان زانیارییان ئاراسته‌کری فلته‌ر دکتهت به‌لی هنده‌ک جاران ب ئەنقه‌ست و مه‌به‌سه‌ته‌کا دیار کری فلته‌ر کرنی بکار ده‌ینیت ئەفجا چ ژ بهر هه‌ر ئەگه‌ره‌کێ هه‌بیت، بو نمونه:

- سوپاسی ژ بو بیده‌نگیا هه‌وه.
د ئەقی رستیدا فریکه‌ری چهنده‌ن زانیاری فلته‌ر کرینه ئەوژی:

1- سوپاسی

2- پیگریکران

3- پی راگه‌هانده‌ن

ئەف گوتنه هه‌می د رستا سه‌ریدا هاتینه فلته‌ر کرن ب ریکا ئەوی په‌یوه‌ندییا زمانی ئەوا د ناقه‌هرا ئاخفتنکه‌ری و گوهداریدا پێشبینیا ئەفان گوتنان ده‌ینه‌کران.

له‌ورا ئەم دشین بیژین کو فلته‌ر کرن گه‌له‌ک د ئاخفتنا رۆژانده‌ا ده‌ینه بکار هینان و گوهداری گه‌له‌ک گو ه ل ئەفان فلته‌ران دبیت، به‌لی ب تنی هزر ل ئەفان فلته‌ران دکتهت، ئەوین ب ژيانا و یقه‌ گریدی و ئەوین دی لاددهت، (ه. ژ، 2014: 37).

2-4-4 لابرده‌ن وه‌کو ئابوریا زمانی:-

په‌یوه‌ندییا زمانی ئەوا د ناقه‌هرا ئاخفتنکه‌ری و گوهداریدا کاریگه‌ری ل سه‌ر ئابوریا زمانی هه‌یه، واته ئەو جه‌ و ده‌مین د ناقه‌هرا ئەواندا ئابوریا زمانی دروستدکتهت، چونکی گه‌له‌ک زانیارییان هه‌فیشک د ناقه‌هرا ئەواندا هه‌نه پیدقی ب

د ئه‌فی ئاستیدا گه‌له‌ك جار ان و اتا
په‌یقه‌كی ب ته‌مامی ده‌ینه لابر دن و ئه‌و
په‌یقه و اتایه‌كا دیتر و هر دگریت بۆ نمونه:

- ته‌حساندن ← ته‌حسین
- ته‌یساندن ← نه‌یسین
3-4-2 لابر دن د ئابورییا په‌یفتیدا:

و اتایا سه‌ره‌کی نا‌فی (گیانه‌وه‌ر) یه

و اتایا بکار هینانی (نه‌ئارامی) یه

و اتایا سه‌ره‌کی (هه‌یف) ه

و اتایا بکار هینانی (جوانی) یه

هه‌ر چوار هونه‌رین ره‌وانیژیی (لیکچواندن،
خوازه، خواستن و درکه)، کو و اتا ده‌ینه
گوهارتن ب ریکا گوهورینا په‌یقا و
سیفه‌تین ئه‌وان.

4- لابر دن بۆ که‌ره‌ستین سه‌ره‌کی و
نه‌سه‌ره‌کیین رستی یا ژیکجودایه، چونکی
ل ده‌می که‌ره‌ستین سه‌ره‌کی د هینه لابر دن
کارتیکرنی ل ریزمانیوونا رستا زمانی
دکه‌ت، به‌لی ده‌می (کار) دبیته که‌ره‌سته‌کی
هه‌قه‌ه‌ش د نا‌قه‌ه‌را دوو رستاندا ل ئه‌وی
ده‌می لابر دن (کار) ی کارتیکرنی ل و اتا و
شێواندنا رستا زمانی ناکه‌ت، دیسان ب
هه‌بوونا ده‌ور و به‌ری گونجای د نا‌قه‌ه‌را
ئاخفتنکه‌رین زمانیدا چ کارتیکرنی ل و اتایا
رستی ناکه‌ن. به‌لی ده‌می لابر دن د
که‌ره‌ستین نه‌سه‌ره‌کیدا د هینه ئه‌نجامدان،
چ کارتیکرنی ل و اتایا رسته‌یا زمانی
ناکه‌ت.

5- ئابورییا زمانی ئه‌وه، کو ئه‌م و اتایه‌کی
ده‌ربیرین ل سه‌ره‌ه‌نده‌ك زانیارییان ب
لابر دن ه‌نده‌ك زانیاری و ده‌سته‌واژین
دیتر، که‌واته ئاخفتنکه‌ر فه‌راموشکرنا
ه‌نده‌ك په‌یف و ده‌سته‌واژین کیم، ل سه‌ره‌

4-4-2 لابر دن د ئابورییا رستیدا:

د ئه‌فی ئاستیدا ه‌نده‌ك جار ان په‌یف و
ده‌سته‌واژین سه‌ره‌کی ژ بۆ سه‌فکرنا
ئاخفتنی ده‌ینه لابر دن، بۆ نمونه:
- ئه‌ز حه‌ز ژ ته‌ ده‌کم
حه‌شته‌ده‌کم

ئه‌گه‌ر ته‌ماشه‌ی ئه‌فی نمونه‌ل سه‌ری
دیاربکین دئ ببین، کو په‌یقا (ئه‌ز) هاتیه
لابر دن و دیسان ده‌نگی (ز) د په‌یقا
(حز) دا هه‌تیه لابر دن هه‌روه‌سا ده‌نگی
(ژ) هاتیه گوهارتن بۆ ده‌نگی (ش).

ئه‌نجام

1- لابر دن، بۆ ب سانه‌ی ده‌ربیرین و
ئابورییا زمانی و کیمکرنا ئه‌رک و وزی
دروستدبیت.

2- ب شێوه‌یه‌کی گشتی شێوازی لابر دنی،
د ئاخفتنا روزانه‌یا خه‌لکی ده‌وکیدا گه‌له‌ك
ده‌ینه ب کار هینان .

3- ب شێوه‌یه‌کی گشتی لابر دنین و اتایی ب
ریکا و هر گرتن و گهورینا سیفه‌تین دوو
تشتین جودا دروستدبیت، ئه‌فه‌زی ب ریکا

ره‌سول، خسرو ئەحمەد (2007). به‌رکار له زمان کوردیدا به پئی رئی‌بازی فورمی. نامه‌ی ماستەر. زانکۆی سه‌لاحه‌ددین: کولیژی زمان.

ره‌شید، مسعود جمیل (2014). رولی ته‌وه‌رئی‌ان هه‌لبژارتن و رئی‌زکرنی د چئی کرنا ریتما هوزانا کلاسیکیا کوردیدا. هه‌ولئار: له بلاوکراوه‌کانی ئە کادیمیای کوردی. زکریا، می‌شال (1983). الألسنية علم اللغة الحديث، المبادئ والاعلام. الطبعة الثاني. بيروت: المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع.

سالح، دلغین سه‌عید (2016). لابرډن د رسته‌یا نه سادهدا (گۆڤه‌را بادینی). ناما ماسته‌رئی. زانکویا دهوک: کولیژا ئادابئی. سه‌عید، ناز ئەحمەد (2010). لابرډن له شیعری (له‌تیف هه‌لمه‌ت) دا. نامه‌ی ماسته‌ر. زانکۆی سلئی‌مانی: کولیژی زمان.

عه‌لی، به‌کر عومه‌ر (1992). به‌ستن و کرتانډن له کوردیدا. نامه‌ی ماسته‌ر. زانکۆی سه‌لاحه‌ددین: کولیژی ئاداب.

عه‌لی، شئی‌رزاد سه‌ه‌بری (2011). واتا د نافه‌ه‌را سیمانتیک و پراگماتیکئی‌دا. دهوک: ده‌زگه‌ه‌ئی سپی‌ئز بۆ چاپ و به‌لافکرئی.

عه‌لی، شئی‌رزاد سه‌ه‌بری (2014). پراگماتیک. هه‌ولئار: بلاوکراوه‌ی ئە کادیمیای کوردی.

عه‌لی، شئی‌رزاد سه‌ه‌بری؛ مونیب، ئاراز (2016). وشه‌سازی. چاپا ئئی‌كئی. دهوک: ده‌زگه‌ه‌ئی نالبه‌ندی ئئی‌ چاپ و وه‌شانئی.

عوسمان، نه‌وه‌ت ئەحمەد (1991). رونبئی‌ل شیعری کلاسیکی کوردیدا به‌ نمونه‌ی مه‌لای جزیری و نالی. نامه‌ی ماسته‌ر. زانکۆی سه‌لاحه‌ددین: کولیژی ئاداب.

فیود، بیسونی عبد‌الفتاح (1998). علم المعاني دراسة البلاغة النقدية لمسائل المعاني. الطبعة الاولى. القاهرة: مؤسسة المختار للنشر والتوزيع.

كانه‌بی، دلئیر سادق (2009). هه‌ندی لابرډنی زمانی لای شاع‌ئیری نوڤخازی کورد. چاپی به‌کهم. هه‌ولئار: ده‌زگای تویی‌ئینه‌وه و بلاوکدنه‌وه‌ی موکریان.

کوبین، جون (2000). النظرية الشعرية بناء اللغة الشعر اللغة العليا. ترجمة احمد درويش. الطبعة الرابع. القاهرة: دار غريب للطباعة والنشر.

مُجَد، زئی‌مار سع‌دالله (2017). شیانی‌ان زمانئی گه‌هانډنئی. ناما ماسته‌رئی. زانکویا دهوک: کولیژا ئادابئی.

بویه‌ه‌کئی یان بابه‌ته‌کئی ده‌ستنی‌شانکری بکار ده‌یینیت و هه‌ولډده‌ت ب ریکا ئه‌هان په‌یڤ و ده‌سته‌واژان بابه‌تی هه‌میی چارچۆڤه‌بکته‌ت.

6- لابرډن دکرده‌یین ئاخفتنی‌دا کیم و زیده‌هی دکه‌ڤیته د پره‌یا گوتنی‌دا، هه‌روه‌سا ئه‌وه‌ به‌شدارییی د ئاخفتنی‌دا ده‌یته‌کرن بۆ ئه‌وه‌ی پره‌یا داخوازکری یاتمام وگونجای نیه‌. لابرډنی ره‌هه‌ندی پراگماتیکئی د ئاخفتنا روژانه‌دا هه‌یه و ب ریکا ئه‌وه‌ی مه‌به‌ستا ژ ده‌وروبه‌ری ده‌یته‌وه‌رگرتن ده‌یته‌ ئه‌نجامدان.

ژیدەر

أبو العدوس، يوسف (2007). مدخل الى بلاغة عربية. الطبعة الاولى. عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة.

ئه‌ه‌سته‌ۆ (2011). هه‌نه‌ری شیعری (شیعرناسی). وه‌رگئی‌رانی عه‌زیز گه‌ردی. چاپی دوهم. سلئی‌مانی: چاپ و په‌خشی رئی‌نما.

احمد، بایز عمر (2012). رسته‌ ژ لایئ پئی که‌هاتنئی‌شه د یالئ کتا سه‌ری یا زمانئی کوردیدا گۆڤه‌را به‌ه‌دی. بپ 40 - 53. به‌ره‌بندا 15 ژماره 1: گوڤارا زانکۆیا دهوک، سکولا ئادابئی.

احمد، بایز عمر (2020). رئی‌زمانا به‌ه‌دی. چاپا ئئی‌كئی. ئیران: ده‌زگه‌ه‌ئی نالبه‌ندی ئئی‌ چاپ و وه‌شانئی.

ئیسلام، ئه‌رشه‌د شوکری (2012). پراگماتیک و فلته‌رکنا زانیاریان د راگه‌هانډنئی‌دا. ناما ماسته‌رئی. زانکویا زاخو: کولیژا په‌روه‌رده.

خه‌لیل، غه‌ریبه‌ عه‌گید (2009). به‌راوردکرنا رستا ئالوز د نافه‌ه‌را زانی کوردی (گۆڤه‌را بادینی) و فارسیدا. ناما ماسته‌رئی. زانکویا دهوک: کولیژا ئادابئی.

دزه‌یی، عه‌بدولواحد مشیر (2012). شئی‌واز و پراگماتیک. دهوک: ده‌زگه‌ه‌ئی سپی‌ئز بۆ چاپ و به‌لافکرئی.

دزه‌یی، عه‌بدولواحد مشیر (2014). رئی‌زمانا کوردی. چاپا ئئی‌كئی. هه‌ولئار: ناوه‌ندی ئامئی‌ز بۆ چاپ و بلاوکدنه‌وه.

دزه‌یی، عه‌بدولواحد مشیر (2015). پراگماتیک و ره‌وانبئی‌ژی. چاپی به‌کهم. هه‌ولئار: به‌رئی‌وه‌به‌رایه‌تی گشتی کتئی‌بخانه‌ گشتیه‌کان.

ماسترى. زانكويا دهوك: فاكولتيا زانستين مروفايه تي،
كوليژا ئادابى.

يوسف، جمعه سيد (1990). سايكولوجية اللغة والمرض العقل. سلسلة
عالم المعرفة. سلسلة (140). الكويت: يصدرها المجلس الوطني
للتقافة والفنون والاداب.

محو، سه گفان ئيبراهيم (2012). جهگهورينا پئ كه ئين
رستى د ئاخفتنا باژىرى دهوكى دا. ناما ماسترى.
زانكويا دهوك: كوليژا ئادابى.
مولود، عبدالله خدر (2005). لى كولينه وهيك له شيعرى (حمدى).
نامهى ماستر. زانكوى صلاح الدين: كوليژى ئاداب.
نعمه، ئيمان صبرى (2015). رولى لابردينى ره وانبئى د
شعريه تا هوزانى دا ديوانا ئه حمه دى خانى وه كو نمونه. ناما

أسلوب الحذف في الحديث اليومي لقاطني منطقة دهوك

الخلاصة

يتناول هذا البحث إظهار ظاهرة الحذف الظاهرة في أساليب الحديث اليومي لقاطني منطقة دهوك و يشمل أسلوب الحذف هذا معظم الجوانب المتعلقة بظواهر اللغة من حيث المستوى الصوتي والنحوي والدلالي. مما هو جدير بالذكر ولغرض إغناء البحث أخذنا الجوانب الأخرى المتعلقة بالحذف في البلاغة وفنونها، علاوة على هذا تطرقنا الي ظاهرة إالاقتصاد في اللغة حيث إنها تدخل أيضا في سياق الحديث اليومي.

الكلمات الدالة: الحذف، اسلوب الحذف، البلاغة، اللغة، الكلام اليومي.

ELIPSIS IN EVERYDAY SPEECH OF RESIDETS OF DUHOK

GIHAN GHIYATH MIHI, SULAIMAN HISHYAR MOHAMMED and ZEMAR SAADULLAH MOHAMMED
Dept. of Kurdish Language, college of Languages, University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

This research is an attempt to show the cases of Elipsis that are used in the speech of the people of Duhok, where the method of Elipsis in daily speech is addressed with aspects related to the language, the purpose of doing the Elipsis, how to conduct Elipsis in the levels of language and how to use deletion in daily speech. In this research, live examples were collected from the speech of the people of Duhok. Moreover, Elipsis was addressed in rhetoric and its arts, in addition to how Elipsis filters some information and what is its relationship to the economy of the language in addition to clarification and analysis of many other language phenomena, which have to do with deletion.

KEY WORDS: Elipsis, Elipsis style, rhetoric, language, daily speech.